

Poznávacie komponenty metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality

Anotácia: Vo vedeckej štúdii sú autorom spracované charakteristiky kategórií – všeobecná kriminalita a kriminálna charakteristika trestných činov všeobecnej kriminality. Z výsledkov výskumu, ktorý autor realizoval v policajnej praxi, vyplýva, že systémové poznanie týchto charakteristík je využiteľné pri cieľavedomom a účelovom plnení úloh na úseku odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality.

Kľúčové slová: metodika odhaľovania a objasňovania, koncepcie a funkcie metodiky, komponenty metodiky odhaľovania a objasňovania, kriminalita, klasifikácia kriminality, všeobecná kriminalita, trestno-právna, kriminologická, kriminalistická a kriminálna charakteristika trestného činu.

Úvod

„Človek bojí proti aktuálnemu stavu, ktorý pociťuje ako neuspokojujúci. Cieľ sa vytvára ako ideálny typ, skladajúci sa z hodnôt získaných negáciou stavu, proti ktorému sa bojuje. Ak subjekt našiel spôsob odstránenia svojej nespokojnosti a ak si vedome vybral tento spôsob, tak potom tento spôsob a to, čo sa má ním dosiahnuť, je obsahom cieľa a základom cieľavedomého konania.

Od cieľa činu treba odlišovať účel činu. Cieľom činu je želaný stav. Účelom (zmyslom) činu je dosiahnuť tento želaný stav – cieľ činu. Kým na cieľ činu sa pýtame slovami: „Čo chcel subjekt činom dosiahnuť?“, na účel činu sa pýtame slovami: „Prečo sa na čin podujal?“ Čin je teda aktom nielen cieľavedomým, ale aj účelovým, je prostriedkom na dosiahnutie cieľa.

Známy cieľ môžeme chápať dvojakým spôsobom, v prvom prípade pôjde o cieľ ako už de facto jestvujúci, v druhom prípade cieľ jestvuje len ako predpoklad, prípadne projekt, ideálny obraz alebo nápad, ktorý sa musí realizovať.“¹

Úspech pri zabezpečovaní kontroly kriminality je priamo závislý od toho, ako sú páchané a spáchané trestné činy (*odborne, rýchlo, včas...*) odhaľované a objasňované. Z empirického poznania vyplýva, že plnenie tohto cieľa je okrem iného možné ovplyvniť organizáciou práce, ktorá je založená na vedecky zovšeobecnených skúsenostiach praxe. Z aplikovaného výskumu, v ktorom sme skúmali a hodnotili realizáciu procesov operatívno-pátracej činnosti, vyplýva, že v policajnej praxi nie sú tieto zásady v plnom rozsahu rešpektované.² Táto skutočnosť predstavuje rezervu, ktorej využitím je možné pomerne výrazne ovplyvniť účinnosť a efektívnosť policajnej práce.

Tieto citované pravdy charakterizujú prístupy, ktoré sme akceptovali pri spracovaní predkladanej vedeckej štúdie. Týmto poznaním sme sa rozhodli aktívne sa zúčastniť na prebiehajúcej odbornej diskusii, ktorej predmetom sú policajné činnosti. Našou ambíciou je zodpovedať niektoré otázky, ktoré súvisia s vytváraním a využívaním metodík odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality.

1 Komponenty metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov

Príslušníci polície pri voľbe metodického prístupu k odhaľovaniu a objasňovaniu zámerne a cieľavedome vychádzajú z praxou overených teoretických a metodologických

¹ HATALA, V. *Motív a trestný čin*. s. 56.

² LISOŇ, M. a kol. *Možnosti rozvoja OČP: Správa z aplikovaného výskumu*. VÝSK 183.

princípov.³ Prax potvrdzuje, že práve tie najprimeranejšie umožňujú úspešne zavrieť realizáciu týchto činností, predovšetkým pri objektívnom poznávaní reálnych skutočností (napríklad v konečnom dôsledku – bez teoretickej analýzy a zovšeobecnenia nemusí byť akceptované dosiahnuté poznanie procesov odhaľovania a objasňovania vzhľadom na jeho povrchnú (pozitivistickú) opisnosť a pod.). K objektivizácii uvedeného je vhodné uviesť, že príslušníci polície v každom štádiu realizácie procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality (ďalej, ak nie je uvedené inak, odhaľovanie a objasňovanie) skúmajú a hodnotia identitu potrieb ich realizácie (prítom rešpektujú delegované kompetencie – právnu reguláciu, zodpovednosť...). Na zmeny týchto potrieb adekvátne reagujú (napríklad operatívne – alternatívnym postupom), prítom rešpektujú overené skúsenosti. Špecifickým druhovým objektom odhaľovania a objasňovania prispôsobujú nielen jednotlivé metódy, operácie a prostriedky, ale aj systém (algoritmus) postupu pri ich realizácii (formy – rešpektujú časovú postupnosť pri využívaní prostriedkov v metódach).⁴ Metodiky odhaľovania a objasňovania určitých objektov využívajú v konkrétnych kriminálno-polícijných situáciách ako základný nástroj pri projektovaní postupov a dosahovaní stanovených cieľov.

Metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov v širšom zmysle slova sú praxou a teóriou overené schémy postupov (program) pri dosahovaní staveného cieľa. V užšom zmysle slova termínom metodika odhaľovania a objasňovania trestných činov označujeme rešpektovanie delegovaných kompetencií pri účelovom projektovaní postupov, ktoré vytvárajú predpoklady na účinnú a efektívnu realizáciu týchto procesov.

V konkrétnej syntéze sme sa rozhodli zvýrazniť týmito konštatáciami význam akceptácie metodiky odhaľovania a objasňovania. Zjednodušene povedané, významným znakom metodiky odhaľovania a objasňovania je jej značná praktická a teoretická prospešnosť pri alternatívnom pretváraní a usmerňovaní procesov poznávania, ktoré je realizované v konkrétnych kriminálno-polícijných situáciách.

Pri objektivizácii tejto argumentácie je možné poukázať na v praxi frekventovanú registráciu kriminálno-polícijných situácií, ktorých faktory výrazne sťažujú účelovú realizáciu procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov. Príslušníci polície pri eliminácii týchto faktorov a nachádzaní konkrétnych riešení využívajú praxou a teóriou overené postupy, ktoré sú spracované vo forme metodík. V tomto zmysle slova termín „metodika“ využívajú na označenie „teórie odhaľovania a objasňovania“. Je to preto, lebo si uvedomujú, že účinnosť a efekty odhaľovania a objasňovania môžu ovplyvniť aj tým, ak:

- ✓ realizáciu týchto procesov nevykonávajú na tzv. „zelenej lúke“,
- ✓ pri ich projektovaní využívajú zovšeobecním overené postupy, ktorými boli dosiahnuté stanovené ciele,
- ✓ realizované procesy permanentne analyzujú, hodnotia, vzájomne porovnávajú,
- ✓ sú tieto procesy prostredníctvom ich vonkajších vlastností a podstaty náležitým spôsobom charakterizované, skúmané, vysvetlené = *poznané*,

³ Metodika je všeobecne označovaná ako pracovný postup (metóda) alebo náuka o metóde odhaľovania a objasňovania. Možno ju využiť pri označení teórie odhaľovania a objasňovania.

Metodológia je náuka o metódach, teória metód zameraných na poznanie a zmenu skutočností (skúma a vysvetľuje vlastnosti metód). Kriminálno-polícijné poznanie vykazuje charakter vedeckého poznávania. Z tohto dôvodu je potrebné prijať a akceptovať vypracovanú metodológiu aj pri účelovej realizácii procesov odhaľovania a objasňovania. Plánovanie a organizovanie týchto procesov vyžaduje priamo nové, vedecky zdôvodnené metódy a vyvoláva nové metodologické problémy.

⁴ Iné, resp. inak modifikované postupy sa používajú pri odhaľovaní a objasňovaní vražd, ako je to pri trestných činoch krádeží a pod. Dá sa povedať, že aj v rámci odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality sa volia podľa povahy poznávaného objektu rozmanité postupy.

- ✓ pri naplňaní stanoveného účelu a dosahovaní cieľa nachádzajú nové riešenia, ktoré adekvátnym spôsobom zovšeobecňujú a prezentujú a pod.

Myslíme si, že tieto skutočnosti (*okrem ich praktickej akceptácie*) vykazujú konkrétnu relevanciu pri voľbe prístupov, ktoré je možné využiť pri teoretickej explanácii metodiky odhaľovania a objasňovania. V neposlednom rade výsledky ich analýz a následný analogický výklad zvyrazňujú existujúci protiklad medzi ponúkaným – sprostredkovaným, poznaním vo forme spracovanej metodiky a akceptáciou tejto ponuky pri projektovaní realizácie týchto procesov. Zjednodušene povedané, na účely rozvoja teórie a praxe je vhodné vymedziť významy **sprostredkovaného a projektovaného modelu metodiky** odhaľovania a objasňovania, ktoré sú určované informačnými výstupmi dosahovanými realizáciou týchto procesov. Napríklad pri hodnotení významu metodiky je dôležité skúmať a vysvetľovať, ako je využívaný abstrahovaný sprostredkovaný model pri projektovaní realizácie procesov odhaľovania a objasňovania trestných činov v konkrétnej kriminálno-policiajnej situácii a pod.

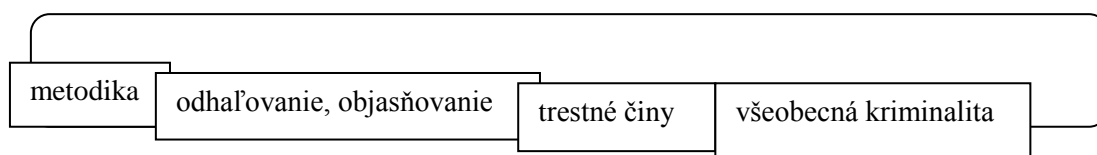
V súlade s týmito úvahami (*sémantický výklad je dôležitý*) je **sprostredkovaný model metodiky** vytvorený na základe dispozície skúseností. Jeho výstupná forma predstavuje zovšeobecnené teoretické a praktické poznanie z už aplikovaného odhaľovania a objasňovania. Tento model vo forme „ideálu“ systémovo vymedzuje vzťahy medzi týmito procesmi a predpokladanými potrebami príslušníkov polície (*realizátorov*) v určitej kriminálno-policiajnej situácii.

Projektovaný model metodiky odhaľovania a objasňovania je založený na princípoch genetickej epistemológie (*náuka o poznaní*). Vytvára ho príslušník polície pri poznávaní určitého objektu (*plnení úloh*) v konkrétnych kriminálno-policiajných situáciách. Pri tomto projektovaní využíva ponúkané poznanie sumarizované vo forme sprostredkovaného modelu. V procesoch tohto špecifického poznávania systémové prvky tohto modelu vzťahovo (*interakčne*) prispôsobuje faktorom, ktorých pôsobenia predikuje (*predvída*) v konkrétnom čase a priestore pri realizácii týchto procesov.

Z týchto skutočností vyplýva, že v **metodikách odhaľovania a objasňovania je základom to, čo je všeobecné, čo je charakteristické pre procesy, ktoré sú účelovo realizované pri poznávaní jednotlivých trestných činov**. Túto všeobecne platnú tézu využívame pri kategorizácii objektov (*ich komponentov*), ktoré sú subsumované do štruktúry metodík odhaľovania a objasňovania. Pri tejto kategorizácii si uvedomujeme, že do **obsahu metodiky** je potrebné deskripciou vymedziť **podstatné vlastnosti objektov – komponenty metodiky**. Využitím týchto špecifik môžeme nezdeformovane a nezjednodušene stanoviť identitu objektov a zároveň zdôvodniť vznik, existenciu a rozvoj koncepcií a funkcií metodiky, ktoré svojim obsahom odlišne tematizujú (*východisko*) samotný obsah a úlohy tohto inštrumentária (*metodiky*).⁵

V súlade s našou ambíciou sme sa rozhodli spracovať základnú obsahovú osnovu „**metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality**“. Pri naplňaní tejto ambície pracujeme s kategóriami:

Schéma 1 Vzťahy medzi základnými pojmami.

⁵ Týmto prístupom pri tvorbe a realizačnej akceptácii metodiky neprihliadame na ich rôzne vedľajšie, špecifické, nepodstatné stránky a pod.

Vo vzťahu k metodikám odhaľovania a objasňovania možno za relevantné označiť to, že prax určuje komponenty, ktoré je potrebné implementovať do ich štruktúrovaného obsahu. Ak sú realizátormi týchto postupov príslušníci polície, nejde len o poznanie, ktoré je možné využiť pri právnej kvalifikácii konania v zmysle trestného práva. Práve naopak, špecifikom odhaľovania a objasňovania je aj to, že týmito činnosťami sú poznávané (*identifikované*) objekty, ktoré prekračujú rámec predmetu dokazovania.⁶ Pozitívom je, že príslušníci polície, ktorí zovšeobecňujú poznanie v metodikách, ako aj tí, ktorí tieto metodiky využívajú, to akceptujú.⁷ Pri práci s metodikami (*jej charakteristické rysy*) v konkrétnych súvislostiach rešpektujú všeobecné zásady právnej úpravy, z ktorej tieto metodiky pri poznávaní určitých objektov vychádzajú, ako aj zákonitosti týchto špecifických procesov.⁸

Sme presvedčení, že práve tieto skutočnosti generujú hľadanie odpovedí na otázku: „*Ako funguje metodika odhaľovania a objasňovania v reálnom policajnom prostredí?*“ Niet sporu o tom, že formulácia tejto otázky je účelová. Svojou obsahovou štruktúrou je zosúladená s teoretickou a praktickou potrebou spracovať a následne využívať metodiky tohto špecifického poznania. V procese aplikovaného výskumu sme dospeli k poznaniu, že pri objektivizácii týchto konštatácií je možné využiť akceptované **konceptie metodík**.⁹ Je to preto, lebo **sústava názorov (konceptia)** je relevantná jednak pri spracovaní metodík, jednak pri hodnotení ich prínosu v procese plnenia úloh v konkrétnej činnosti (*výsledky obsahových analýz metodík a pod.*). V týchto súvislostiach je možné poukázať na konceptie, ktoré sú subsumované v obsahovej konštrukcii metodík odhaľovania a objasňovania. Z empirie o. i. vyplýva, že pri spracovaní a následnom využívaní metodík odhaľovania a objasňovania príslušníci polície (*obligatórne*) akceptujú:

1. Personálnu koncepciu – príslušník polície pri projektovaní metodiky využíva svoju odbornosť, ktorou saturuje identifikované potreby poznania pri dosahovaní stanoveného cieľa (*aj s aplikovaním intuitívnych metód – „cit pre detail“*); uvedomuje si svoju pozíciu a rolu v tomto procese (*sloboda, autonómia, direktíva, sebarealizácia, tvorivosť, zodpovednosť...*).

2. Sociálno-kognitívnu koncepciu – využitím metodiky je riešený konkrétny problém v spoločnosti (*potreba poznania a význam metodiky*) v určenej štrukturálnej schéme.

3. Právno-technologickú (systémovú) koncepciu – v obsahu metodík sú implementované možnosti riešenia, legitimita a legitimizovanie postupu (*existujúci problém je riešiteľný – dispozícia zodpovednosti – miestna a vecná príslušnosť – právna regulácia*), vytváranie predpokladov na dosiahnutie vyššej úrovne účinnosti a efektivity realizácie procesov odhaľovania a objasňovania (*zjednodušenie*).

4. Štruktúrálnu-obsahovú koncepciu (prakticko-konštrukčnú) – je zameraná na konkrétne procedúry výberu, štruktúry a usporiadania, teda to, čo má byť obsahom metodiky (*proces konštruovania, zostavovania na konkrétny účel*).

5. Komunikatívnu koncepciu – predstavuje ju vnímanie a akceptácia sprostredkovaného modelu metodiky, schopnosť využívať (*napríklad interdisciplinárne*) overené poznanie, konštruktívne ponúkať nové riešenia.

⁶ VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. *Výšetrovanie*. s. 75.

⁷ Výsledky kauzálnych analýz úspešne odhalených a objasnených trestných činov všeobecnej kriminality (rok 2016. KR PZ PO, KR PZ KE).

⁸ ERNEKER, J. Identifikace bezpečnostních činností. In PORADA, V., HOLCR, K. a kol. *Policejní vědy*. s. 105: „Okrem empirickej relevantnej bezpečnostnej informácie sa využíva v bezpečnostných činnostiach aj tzv. apriórna informácia, t. j. informácia o doteraz existujúcich poznatkoch zhromaždených subjektmi v priebehu bezpečnostnej činnosti pri pozorovaní tried a podskupín objektov, medzi ktoré patrí jav, proces, incident (udalosť) o bezpečnostnej činnosti, ktorý bol podrobený skúmaniu.“

⁹ Autor tejto vedeckej štúdie sa aktívne podieľal pri vypracovaní metodík odhaľovania a objasňovania trestných činov (predovšetkým po roku 1989).

Na základe výsledkov analýz týchto postulátov je možné uviesť, že týmito koncepciami je vytváraná široká poznávacia základňa orientovaná na saturáciu potrieb projektovania (*konštruovania*) metodík vo vzťahu k subjektom, ktorým sú tieto metodiky určené. V neposlednom rade – koncepcie sú svojím obsahom využiteľné najmä pri vymedzovaní všeobecných zásad, ktoré je potrebné akceptovať pri tvorbe a využívaní metodík (*definícia metodík, vzťahy metodík ku konkrétnej policajnej činnosti, k štruktúre prípravy a realizácie činnosti, k právnej regulácii kompetencií a pod.*). V tomto zmysle je **možné koncepcie metodiky vysvetľovať a hodnotiť (vnímať) v dvoch významových rovinách.**

V „**praktickej rovine**“ – v zmysle konštruovania a analýzy **konkrétnych** metodík a ich využívania v reálnych procesoch odhaľovania a objasňovania. V „**teoretickej rovine**“ ako získavanie, zovšeobecňovanie a poskytovanie skúseností. Obidve ponímania metodík majú svoje prednosti a rezervy, pričom obidve slúžia iným účelom. Ide napríklad o zameranie na to, aby boli vytvárané rôzne metodiky, ktoré môžu príslušníci polície spracovať. V inom prípade ide o abstrahovanie, mnohokrát prezentáciu vízií a postulátov o tom, čo má byť optimálnym obsahom skúseností, ktoré majú ponúkať metodiky a pod. Tieto skutočnosti je možné objektivizovať explanáciou obligatórných zložiek metodík, ktorých programový systém tvoria:

- ✓ koncepcie pri ich projektovaní a aplikácii (*všeobecne formulované pre trestné činy určitého druhu kriminality; pre určitý druh trestného činu; vnútroštátne, resp. medzinárodné využitie*),
- ✓ komponenty (*poznávacie a formatívne*),
- ✓ cieľové štandardy (*aktuálna adresná zodpovednosť – tvorba a distribúcia (prezentácia) metodík; začlenenie metodík do prípravy príslušníkov a hodnotenie ich akceptácie pri naplňaní účelu*),
- ✓ identita kompetencií vo vzťahu k potenciálnym adresátom,
- ✓ programy a ich variabilnosť (*obligatórne a fakultatívne opatrenia v kriminálno-policajných situáciách; účel; prístup – projektovanie, plánovanie*)
- ✓ potreba a parametre ich hodnotenia.

V systéme projektovania a využívania metodiky tieto zložky vykazujú širšiu systémovú dimenziu, ktorú je možné využiť pri určovaní a hodnotení funkcií metodík. Napríklad z hľadiska potrieb praxe (*zdôrazňujeme, že bez ohľadu na úplnosť*) je možné vymedziť **funkcie metodík**:

- ✓ **funkcia prezentácie** získaných a zovšeobecných informácií – súbor informácií, ktoré sú ponúkané na praktické využitie,
- ✓ **funkcia organizácie a riadenia postupu** – návod pre príslušníka polície, ktorý je povinný reagovať na konkrétnu kriminálnu situáciu,
- ✓ **funkcia poznania**,
- ✓ **funkcia kontroly a hodnotenia...**¹⁰

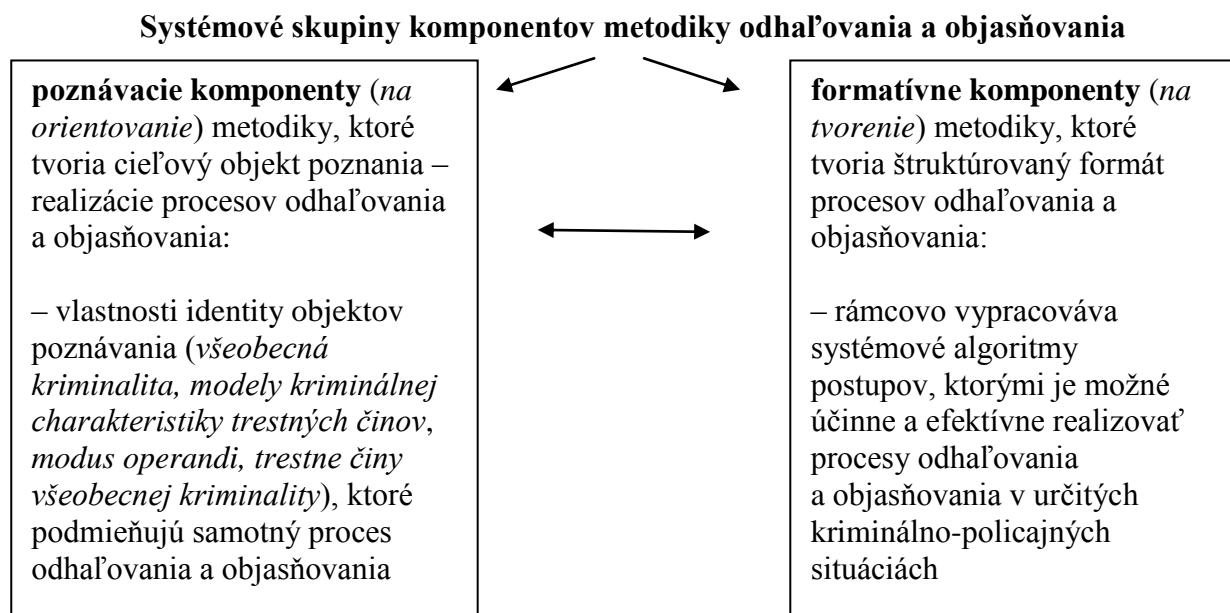
¹⁰ ROBERT K. MERTON In PETRUSEK, M., MILTOVÁ, A., VODÁKOVÁ, A. *Sociologické školy, smery, paradigmata*. s. 110 – 111.

„**Funkcia je dôsledkom**, ktorý vyvolala určitá aktivita, proces alebo existencia nejakého sociálneho alebo kultúrneho faktu v istom celku sociálnej štruktúry. Funkcia je teda jednoznačne definovaná predovšetkým ako dôsledok činnosti (sociálne a kultúrne fakty sú koniec-koncov samy vždy výsledkom nejakej činnosti), pričom nemusí ísť o zamýšľaný dôsledok. Preto Merton navrhol rozlíšenie **manifestačných funkcií**, ktoré zodpovedajú pôvodnému zámeru aktéra alebo aktérov, **latentných funkcií**, ktoré sú s týmito zámermi v nesúlade. Okrem toho ukázal, že dôsledky určitých aktivít nemusia byť pre systém vždy pozitívne, navrhol preto rozlíšenie eufunkcie

V týchto intenciách je vhodné zvýrazniť funkciu zložky „*cieľové štandardy*“, ktorá o. i. konkretizuje vzťah teórie a praxe. Napríklad úlohou policajnej teórie je, aby pre potreby praxe vypracovala kritériá, ktoré je možné využiť pri objektívnom hodnotení prínosu metodík (*komunikácia, informovanosť; vzájomné prepojenie teórie a praxe a pod.*), resp. teoretickou explanáciou vymedziť prístupy, zásady, a iné konštrukty a odporúčania na ich spracovanie. Z toho vyplýva, že poznanie podstaty metodík, ktoré príslušníci polície využívajú pri plnení úloh v určitých kriminálno-policajných situáciách, je „*conditio sine qua non*“.¹¹ Bez tohto poznania nie je možné reálne uvažovať o ich optimalizácii, a to vo vzťahu k zvyšovaniu účinnosti a efektívnosti procesov odhaľovania a objasňovania. Príslušníci polície akceptáciou tohto poznania vytvárajú predpoklady na získanie informačných výstupov, ktoré sú prínosom a možno ich využiť pri rozvoji teoretického myslenia a poznania tejto praktickej činnosti.

Význam týchto skutočností sa priamo odráža pri vymedzovaní základnej schémy komponentov metodík odhaľovania a objasňovania trestných činov. Tú tvoria dve systémové skupiny komponentov – poznávacie a formatívne.

Schéma 2 Klasifikácia komponentov metodiky odhaľovania a objasňovania.

Myslíme si, že práve tieto skutočnosti sú významné pri vymedzovaní kategórií komponentov a pri ich následnom začlenení do základnej štruktúry týchto metodík.¹²

2 Poznávacie komponenty metodiky

Pri rozpracovaní otázok odhaľovania a objasňovania má význam učenie o kriminalite, skutkovej podstate trestného činu, jeho objektívnej stránke, osobitne o spôsobe páchania trestného činu a iných objektoch tohto špecifického policajného poznávania. Je to preto, lebo

(*pozitívny dôsledok určitých ľudských činností, existencia určitých sociálnych faktov alebo pôsobenie určitých inštitúcií alebo skupín pre celok daného sociálneho systému alebo sociálnej štruktúry*) a **dysfunkcie** (*zámerné alebo nevedomé negatívne dôsledky vedomých ľudských činností pre určitý sociálny systém a jeho sociálnu štruktúru na odlišenie dôsledkov danej aktivity pre celok.*)

¹¹ - nevyhnutná podmienka, bez ktorej nie je možné si predstaviť ich uplatnenie.

¹² V tejto vedeckej štúdii sme sa rozhodli vymedziť základnú charakteristiku poznávacích komponentov metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality. Je to tak preto, lebo v teórii a praxi absentuje ich účelovo a systémovo spracovaná identita.

príslušníci polície plnia úlohy v zmysle a rozsahu zákona, poznajú základné identifikačné vlastnosti objektu, ktorých existenciu majú odhaľovaním a objasňovaním buď potvrdiť, alebo vyvrátiť (*trestnoprávna kvalifikácia*).

Z praktického výkonu policajných činností vyplýva, že objekty odhaľovania a objasňovania môžu mať spoločenskú, prírodnú, technickú, unilaterálnu, multilaterálnu, resp. inú povahu. Sú to veci, ich časti, vlastnosti, konania, udalosti, opatrenia, úkony, subjekty, determinanty a ďalšie poznávané fenomény (*úказы, javy*). Spoločným špecifickým znakom v ich charakteristikách je ich vzťah k úlohám, ktoré sú v zmysle a v rozsahu právneho poriadku povinní plniť príslušníci polície. Túto skutočnosť uvádzame aj preto, lebo vlastnosti, stránky, aspekty alebo časti týchto objektov nemusia byť stále. Nedajú sa charakterizovať jednou hodnotou. Môžu sa meniť, a teda nadobudnúť rôzne hodnoty. Z tohto hľadiska je možné ich chápať aj ako vlastnosti iných predmetov, všeobecnejšie ako premenné veličiny, teda ako parametre, do ktorých je možné dosadzovať konkrétne hodnoty ich jednotlivých stránok. K týmto skutočnostiam je vhodné dodať, že každý – aj ten najjednoduchší objekt odhaľovania a objasňovania (*napríklad znak spôsobu páchania trestného činu, kriminalistická stopa, informácia, fakt*) má nekonečné množstvo stránok, vlastností a je spojený nekonečným množstvom vzťahov s inými objektmi. V praxi je to hlavný dôvod, prečo objekt poznania nemôže byť nikdy skúmaný ako celok v jeho nekonečnej rozmanitosti. Príslušníci polície v procesoch odhaľovania a objasňovania z neho vydeľujú len niektoré jeho časti, vlastnosti a stránky, ktoré sa od ostatných nutne abstrahujú.

V konkrétnej syntéze práve tieto skutočnosti majú osobitný význam pri zdôvodnení jednotlivých možností ich metodického poznania (*napríklad účelovo realizovanými procesmi odhaľovania a objasňovania trestných činov*).¹³

V najvšeobecnejšom zmysle slova sú objektmi odhaľovania a objasňovania **trestné činy (*obligatórne a fakultatívne znaky*)**, ktoré sú **základnými prvkami všeobecnej kriminality**.

2. 1 Všeobecná kriminalita – trestné činy všeobecnej kriminality

Nielen teória, ale aj prax potvrdzuje, že pre potreby metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality treba termín „**všeobecná kriminalita**“ vymedziť, pokiaľ možno, čo najpresnejšie – *určiť identifikačné hranice, popísať vzťahy s ostatnými účelovo vytváranými klasifikačnými skupinami kriminality, stanoviť jednotlivé stupne rozvinutosti a pod.* Rozdielnosť a nepresné označenie tejto kategórie prináša metodologické a metodické problémy, a to najmä pri vzájomnej komunikácii a pri formulácii a uplatňovaní zákonov tých, ktorí sa touto problematikou zaoberajú aj preto, aby bolo možné zaradiť všetky čiastkové poznatky (*najmä o kriminálnom konaní*) do presne definovaného celku.

„**Čo je to všeobecná kriminalita?**“

„**Prečo a kým je tento zložený termín využívaný?**“

¹³ Príslušníci polície v procesoch odhaľovania a objasňovania objekty poznávajú cez špecifický predmet, prostredníctvom ktorého dokážu identifikovať a predvídať ich existenciu a vývinové tendencie. V danej súvislosti je predmetom označovaná tá časť objektívnej reality, ktorá má určujúci vzťah ku konkrétnej činnosti. To znamená, že objekt sa stáva predmetom poznania (procesy, činnosti) vtedy, ak svojimi vlastnosťami určuje aj spôsob jeho skúmania konkrétnymi špecifickými (vlastnými) metódami, prostriedkami a formami. „Predmet metodiky je optika, ktorá umožňuje poznávať.“ Realizátori procesov odhaľovania a objasňovania využívaním predmetu priamo, resp. sprostredkovane ovplyvňujú poznávanie objektov.

Pri systémovom hľadaní odpovedí na takto formulované otázky je možné uviesť, že základom každej ľudskej činnosti je poznanie, ktoré je vytvárané účelovo s cieľom získať pravdivú predstavu o tom-ktorom jave (*objekte*). Prejavuje sa v určitom vzťahu subjektu k javu (*objektu*) poznania (*poznávanie*). V procese stanovenia a rozvoja tohto vzťahu si poznávajúci subjekt poznávaný jav (*objekt*) osvojuje. Získava o ňom potrebné informácie, ktorých obsah a rozsah závisí od konkrétnych úloh poznania, postupov aplikácie metód (*v ich aplikačnom obsahu operácie*) a prostriedkov v konkrétnej forme a pod.¹⁴

Zo zloženého termínu „**všeobecná kriminalita**“ vyplýva, že východiskom pri zodpovedaní tejto jednoducho sformulovanej otázky je v prvom rade vymedzenie kategórie, ktorá je označovaná termínom „**kriminalita**“.

Pre potreby tejto vedeckej štúdie termínom „**kriminalita**“ **označujeme trestnú činnosť – súhrn pripravovaných, páchaných a spáchaných trestných činov – heterogénny (nehomogénny) spoločenský jav.** Tento jav sa skladá z mnohých prvkov, ktorých kriminálna relevancia sa odráža predovšetkým v samotných skutkoch, v ktorých sa vidí alebo predpokladá určitý trestný čin. Predovšetkým z dôvodu čiastočnej eliminácie negatívneho vplyvu heterogenity (*je evidentná pri skúmaní a hodnotení kriminality*) sú poznávané závislosti medzi jednotlivými zložkami prejavov tohto objektu ako celku. To znamená, že **v súlade s potrebami teórie a praxe je abstrahovaním (myšlienkovým spracovaním podstatných znakov) kriminalita (jav, objekt) účelovo rozložená (klasifikovaná) na subobjekty (druhy kriminality).** Pritom je akceptované, že sústava týchto subobjektov vytvára pôvodný celok – *kriminalitu*.¹⁵

Z výsledkov analýzy registrovaných trestných činov je zrejmé, že predovšetkým v policajnej praxi sú frekventovane poznávané trestné činy, ktorých javové a obsahové vlastnosti vykazujú charakter tzv. „**všeobecnej kriminality**“. **Všeobecná kriminalita je**

¹⁴ BARIČIČOVÁ, E. *Policajný manažér jeho kompetencie v modernej spoločnosti*. s. 8.

¹⁵ Pri účelovom poznávaní jednotlivých trestných činov klasifikuje kriminalitu predovšetkým podľa:

- **objektu trestných činov, ktorý je chránený Trestným zákonom (dominujúce kritérium).**

- ✓ **všeobecná kriminalita** – násilná, mravnostná, majetková (*d'alej sa člení na jednotlivé trestné činy – násilná kriminalita: vraždy, lúpeže, vydieranie...; mravnostná kriminalita: znásilnenie, sexuálne zneužívanie, kupliarstvo...; majetková kriminalita: krádeže – vlámaním, vreckové, motorových vozidiel, úžera...*),
- ✓ **kriminalita páchaná v ekonomike:** *ekonomická, finančná (trestné činy ohrozujúce, poškodzujúce fungovanie konkrétneho druhu trhu),*
- ✓ **korupčná kriminalita** (*trestné činy korupcie registrované v jednotlivých oblastiach spoločenského života*),
- ✓ **drogová kriminalita** (*trestné činy pod vplyvom omamných a psychotropných látok, vo vzťahu k výrobe, držbe, distribúcii, predaju...*),
- ✓ **environmentálna kriminalita** (*trestné činy ohrozujúce alebo poškodzujúce prírodu, ovzdušie, vodu a jej racionálne využívanie, pri manipulácii s odpadom, pri zabezpečovaní stavebného poriadku a výstavbe...*),
- ✓ **terorizmus,**
- ✓ **extrémizmus.**

Podporné (subsidiárne) kritériá

- **spôsobov páchania trestných činov:**

- ✓ *pouličná, hromadná kriminalita,*
- ✓ *organizovaná kriminalita (subsystém organizovaný zločin),*
- ✓ *medzinárodne organizovaná kriminalita,*
- ✓ *transnacionálna organizovaná kriminalita...*
- ✓ *charakteristiky páchatel'ov, obetí (kriminalita – mládeže, recidivistov, tzv. kriminálna skúsenosť, na mládeži, v etnikách, resp. komunitách) a pod.,*

- **počtu spáchaných trestných činov tým istým páchatel'om toho istého druhu (sériová, jednorazová...),**

- **prejavu (zjavná, latentná) a iné.**

Pragmatický, resp. účelový rozklad kriminality na jednotlivé druhy je evidentný najmä pri prijímaní legislatívnych, organizačno-riadiacich a strategicko-taktických policajných opatrení (aj v prípade účelovej realizácie procesov odhaľovania a objasňovania, kriminálno-policajného poznania).

mimoprávna kategória (ontologická, gnozeologická), ako termín je subsumovaná do policajného a kriminologického tezauru. Otázkou je: „**Aké osobitné znaky (vlastnosti) je možné využiť pri vymedzovaní charakteristiky všeobecnej kriminality?**“.

Na začiatku hľadania odpovedí na túto otázku uvádzame, že v odbornej literatúre sme sa dosiaľ nestretli s pokusom o konkrétnejšie vymedzenie tejto kategórie. Považujeme to za určitý paradox, pretože odborná verejnosť označenie „**všeobecná kriminalita**“ využíva permanentne (*nielen vo vnútroštátnej komunikácii*) a nutne (*širokospektrálne*) potrebuje poznať identitu tohto spoločenského javu. V procese aplikovaného výskumu sme dospeli k záveru, že dôvodov existencie tejto absencie je celý rad. Osobitne uvádzame, že vzhľadom na charakter páchaných a spáchaných trestných činov tohto druhu kriminality je pomerne zložitú operacionalizovať túto kategóriu (*pojmom*). Túto zložitú determinuje konkrétna právna, kriminologická, policajná realita. Z nej vyplýva, že do termínu všeobecná kriminalita je vhodné zakomponovať súhrn kriminálnych aktivít, ktoré vykazujú znaky skutkových podstat trestných činov s odlišným chráneným objektom a pod.

Podľa nášho názoru práve tieto skutočnosti potvrdzujú, že základný prístup pri tvorbe metodologickej kategórie „**všeobecná kriminalita**“ má byť stotožnený s poznávaním, ktoré je realizované v jej zložitej interakcii s danou spoločenskou základňou. To znamená, že jej poznávanie má prebiehať s prihliadnutím na spoločenské a iné podmienky. Z praxe je zrejmé, že pri poznávaní spoločenských javov (*v našom prípade kriminality*) je tento prístup základným znakom vedeckého skúmania. Uvedené môžeme demonštratívne objektivizovať výstupmi, ktoré sme dosiahli systémovým skúmaním a zovšeobecnením informácií, ktoré charakterizujú proces vzniku, zmien a zákonitostí vývoja kriminality, jej jednotlivých druhov a foriem a pod. Z tohto poznania vyplýva, že v tomto procese majú trvalý charakter predovšetkým interakčné vzťahy tej-ktojej spoločensko-ekonomickej formácie, v ktorej sa realizujú spoločenské činnosti, a kriminality, ktorá ich svojou podstatou a prejavmi ohrozuje alebo poškodzuje. **Z týchto dôvodov sme sa pri charakterizovaní metodologickej kategórie „všeobecná kriminalita“ rozhodli využiť spoločné obligatórne znaky, typické javové a obsahové zvláštnosti konkrétnych trestných činov, ktoré umožňujú účelovo ich syntetizovať do obsahovej štruktúry tohto druhu kriminality.** V zjednodušenom vyjadrení, tieto znaky sú označené termínom „**všeobecná**“. Zo sémantického výkladu prívlastku, ktorý je využívaný vo vzťahu k špecifikácii kriminality, vyplýva, že (*vo vedných disciplínach kategórie – všeobecná kriminalita*) pri tomto druhu trestných činov sa predpokladá typický „**všeobecný**“ charakter ich javových vlastností a podstaty. Tieto vlastnosti vymedzujú identitu odrazov, informácií, systémov, ktoré vznikajú konkrétnym konaním subjektu v jednotlivých štádiách pri páchaní trestných činov v určitých situáciách.

Myslíme si, že v konkrétne vymedzenom systéme možno tieto vlastnosti využiť nielen pri ich právnej kvalifikácii (*objekt, objektívna stránka, subjekt, subjektívna stránka*), ale aj pri ich klasifikačnom zatriedení v štruktúre kriminality.

Ak uvedené rešpektujeme, pri hľadaní odpovede na našu otázku možno konštatovať, že do systémového modelu metodologickej kategórie „**všeobecná kriminalita**“ je **možné zatriediť trestné činy, ktorých znaky skutkovej podstaty sú definované univerzálne vymedzenými vlastnosťami.** Z tohto hľadiska sú vlastnosti jednotlivých znakov skutkovej podstaty trestných činov všeobecnej kriminality vymedzené širokospektrálne:

- ✓ týkajú sa všetkých (*subjekt, poškodený – obeť*), sú súčasťou spoločenskej väčšiny (*bez výnimočného postavenia*),
- ✓ ich objekty tvoria najdôležitejšiu, nevyhnutnú univerzálnu súčasť trestnoprávnej ochrany individuálnych ľudských a občianskych vzťahov (*ich dominancia je v systéme ochrany základných práv a slobôd evidentná*),

- ✓ univerzálnosťou, ktorá je evidentná v kriminálnych situáciách určených miestom a časom ich páchania a spáchania,
- ✓ vymedzenými kompetenciami, miestnou a vecnou príslušnosťou pri zabezpečovaní ich poznania.

Trestné činy všeobecnej kriminality sú páchané a spáchané všeobecným (*univerzálnym*) subjektom, ktorým je fyzická osoba. V súvislosti s chráneným objektom, obeťou (resp. *poškodeným*) týchto kriminálnych konaní môže byť ktokoľvek, všeobecne na ktoromkoľvek mieste a v akomkoľvek čase (*fyzická a právnická osoba*). Tzv. všeobecný aspekt, atribút trestných činov tohto druhu kriminality je možné aplikovať aj na iné povinné a nepovinné znaky skutkovej podstaty, ktorými sú v Trestnom zákone (*platnom a účinnom*) kvalifikované.¹⁶

Z dosiahnutých výsledkov aplikovaného výskumu vyplýva, že načrtnutý prístup k vymedzeniu základnej charakteristiky všeobecnej kriminality je akceptovaný v policajnej praxi. Príslušníci policajnej praxe do štruktúry **všeobecná kriminalita (*subsystém kriminality*)** začleňujú **súhrn páchaných a spáchaných trestných činov násilnej, mravnostnej a majetkovej kriminality**.

Táto klasifikácia (*systematické triedenie*) trestných činov do týchto podskupín (*mimoprávne kategórie*) je konkrétne účelovo redukovaná v súlade s potrebami policajnej teórie a praxe. Význam akceptácie tohto prístupu sa odráža najmä pri zabezpečovaní neodvratnosti trestného postihu za spáchaný trestný čin všeobecnej kriminality.

2. 2 Kriminálna charakteristika trestného činu

Kriminalitu – spoločenský, heterogénny jav, súhrn spáchaných trestných činov ako objekt poznávania skúma celý rad vedných disciplín. Pri jej skúmaní (*explanácii*) sú využívané multidisciplinárne a interdisciplinárne prístupy, a to najmä vo vzťahu k poznaniu trestného činu. Z týchto dôvodov majú medzi týmito vednými disciplínami dominantné postavenie trestné právo, kriminológia, kriminalistika a policajné vedy (*policajné teórie a výskum*). Zjednodušene je možné uviesť, že účelom tohto poznávania je vytvárať vhodné podmienky na zabezpečovanie kontroly kriminality (*na realizáciu preventívnych a represívnych opatrení – vytvárať predpoklady na zabezpečenie neodvratnosti trestného postihu za páchaný a spáchaný trestný čin*).¹⁷

Základná charakteristika trestného činu je definovaná v **trestnom práve**, a to vo všeobecnej, ale aj v konkrétnej podobe (*trestný čin – prečin, zločin, resp. ich jednotlivé skutkové podstaty*). Vychádzajúc z analýzy uvedených charakteristík a prístupov k ich právnej kvalifikácii, je možné konštatovať, že veda trestného práva sa zaoberá predovšetkým myšlienkovým procesom rozhodovania, normatívnym vymedzením, výkladom a teoretickou štruktúrnou analýzou trestného činu, ako aj procesnými predpokladmi a justičnými spôsobmi sledovania kriminality. Táto veda uvádza dogmaticky do platnosti politické zásady právneho štátu, v ktorom sú rešpektované demokracia, humaniz

mus a právo.

Podľa slovenského trestného práva je jediným a výlučným základom trestnej zodpovednosti *de facto* i *de iure* trestný čin.¹⁸ *Pojem trestný čin je vymedzený ako protiprávny*

¹⁶ HULLOVÁ, M. et al. *General Crime*. s. 60 – 67.

¹⁷ RAPČAN, J. *Trestný čin – objekt poznávania operatívno-pátracej činnosti*. s. 110 – 114.

¹⁸ IVOR, J., ČENTĚŠ, J., KORGO, D., MAŠLANYOVÁ, D., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné*. s. 85.

čin, ktorého znaky sú uvedené v Trestnom zákone, ak tento zákon neustanovuje inak.¹⁹ Z uvedenej definície možno vyvodit' dve obligatórne podmienky, ktoré musia byť súčasne splnené. Je to protiprávnosť činu a znaky uvedené v Trestnom zákone, t. j. znaky skutkovej podstaty trestného činu.

Trestný čin, páchatel'a, obeť trestného činu a kontrolu kriminality (*viac-menej so spoločenských, právno-sociologických hľadísk*) skúma aj **kriminológia**. Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že v rámci tejto vednej disciplíny, v jej účelovo vytvorených náukách, ide o analýzu javových reálnych foriem a okolností, ktoré súvisia so vznikom, vývojom a kontrolou kriminality v spoločnosti.²⁰

Napríklad **kriminologická náuka „etiológia“** skúma kriminalitu ako hromadný jav, ktorý je síce súborom jednotlivých trestných činov, ale nie je ich prostým súčtom. To znamená, že kriminologické skúmanie tohto javu sa teda úplne nevzťahuje na individuálne trestné činy (*osobitne na trestnoprávne konanie, kde sa dokázanie strohej príčinnej súvislosti medzi konaním a jeho dôsledkom nevyhnutne vyžaduje*).

Fenomenológia je náuka o javoch. Kriminologická fenomenológia sa teda zaoberá charakteristickými prejavmi kriminality, pôvodnými podkladmi vypovedajúcimi o jej stave, úrovni, štruktúre a dynamike.

Kriminologické poznatky o javových stránkach kriminality sa využívajú pri rozmanitých komparáciách, napríklad historických (*vypovedajú o vývojových tendenciách a trendoch kriminality*), teritoriálnych (*medzinárodné, regionálne alebo miestne porovnania*); upozorňujú na vývojové, štruktúrne a iné anomálie (*prudké nárasty a nápadne veľké zmeny štruktúry kriminality*). Často sú podnetom na skúmanie príčin opísaných javov alebo skúmanie možností na ich kontrolu. Fenomenológia kriminality je systémovo spätá s etiológiou kriminality, jej kontrolou a ďalšími súčasťami kriminológie.²¹

Z výsledkov poznania policajnej praxe vyplýva, že širokospektrálne kriminologické poznanie nie je adekvátne využívané (napríklad výstupy kriminologického prognózovania). Príslušníci policajnej praxe sú povinní túto evidentne registrovanú rezervu využiť pri plnení úloh, ktoré im vo forme právnych noriem delegoval občan.

Pri poznávaní kriminality v danej súvislosti urobila dôležité kroky a pripravila dobré východisko pre ďalšiu prácu **kriminalistika**. Na objektivizáciu tejto skutočnosti je možné využiť jej orientáciu (*najmä v posledných rokoch*) na určitú unifikáciu základných pojmov a kategórií týkajúcich sa osobitostí poznávacieho procesu kriminalisticky významných udalostí. Dá sa povedať, že táto vedná disciplína vytvorila vhodný východiskový priestor na orientáciu aj na konštituovanie iných špeciálnych disciplín, najmä konštituovanie policajných vied (*teórie*). Vzhľadom na historickú a súčasnú vedecko-teoretickú akceptáciu vytvára kriminalistika na realizáciu odhaľovania a objasňovania trestných činov metodologický, metodický a technický aparát.²²

V danom kontexte samotná charakteristika kriminalisticky významnej udalosti upozorňuje na to, že obsah, ale najmä rozsah poznávania trestného činu je vždy zhodný predovšetkým s jeho skutkovými okolnosťami v trestnoprávnom zmysle. Tieto okolnosti v podobe skutkovej podstaty daného trestného činu tvoria *de facto* aj samotný účel a cieľ kriminalistického poznávania. Avšak cesta k dosiahnutiu týchto mét je neraz veľmi zložitá

¹⁹ Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších noviel, § 8.

²⁰ *Náukou rozumieme vedný útvar, ktorý nespĺňa všetky obligatórne požiadavky kladené na plnohodnotný vedný odbor, t. j. nemá presne definovaný predmet skúmania, nemá vypracovaný svoj kategoriálny aparát, systém používaných metód, systém teórie a pod.. To však neznamená, že by nebol významnou súčasťou vedy.*

²¹ HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. s. 19.

²² METEŇKO, J. Niekoľko poznámok ku vzťahu kriminalistiky a forenzných vied. In *Pokroky v kriminalistice. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. s. 134 – 144.

a náročná. Empirické skúsenosti ukazujú, že v tomto procese sa subjektom kriminalistického poznávania (*odborník na kriminalistiku*) stavajú do cesty rôzne prekážky objektívnej i subjektívnej povahy, ktoré neraz vyvolávajú až určité pocity skepsy. Na druhej strane možnosti poznatkov kriminalistiky a iných špeciálnych disciplín (*napríklad forezných*) a ich dôsledná realizácia vytvárajú akýsi gnozeologicky optimizmus. Podstata tohto optimizmu spočíva v tom, že existujú reálne cesty poznania každého trestného činu, ide iba o to, ako sa týchto možností poznávania orgány (*príslušníci polície*) dokážu kompetentne zmocniť.

Kriminalisticky významná udalosť (*kriminálny delikt*) v danej súvislosti je charakterizovaný ako: **určitý dej (činnosť), proces, jav, ktorý sa stal v minulosti, prípadne ešte trvá, ktorého spoločensky negatívne následky vyžadujú, aby bol poznávaný a skúmaný kriminalistickými metódami a prostriedkami.** K uvedenému je vhodné dodať, že ak to okolnosti vyžadujú, aj metódami a prostriedkami iných činností (*osobitne policajných – kriminálno-policajného poznania*). Základnou charakteristickou črtou tejto udalosti je, že vznikla v minulosti. To znamená, že kriminalistický pohľad (*poznanie*) na ňu má retrospektívnu povahu. Hlavným zmyslom tohto poznávania je, či daná udalosť bola spôsobená zavineným konaním konkrétnych osôb. V tomto kontexte potom prvkami, ktoré tvoria základnú štruktúru kriminalisticky významnej udalosti, sú:

- ✓ objekt, na ktorý je pôsobené (*napríklad určitý priestor – miesto, materiálne predmety, ľudia, zvieratá, ktoré sa v tomto priestore v inkriminovanom čase nachádzali*),
- ✓ pôsobiaci objekt, ktorý v miestnej a časovej súvislosti, priamym pôsobením – konaním, aktívnou činnosťou človeka alebo pôsobením prírodnej sily vyvolal zmeny na iných objektoch,
- ✓ povaha pôsobenia, v kriminalistickom zmysle slova chápaná ako pohyb vyvolaný určitým druhom energie (*mechanickej, chemickej, biologickej, sociálnej povahy a pod.*),
- ✓ zmeny, ktoré sa z kriminalistického hľadiska chápu ako zmeny štruktúry (*napríklad úbytok alebo prírastok materiálu – substrátu, zmeny formy, a to tak v materiálnom prostredí a na materiálnych objektoch, ako aj vo vedomí ľudí*), ktoré sa prejavujú na objektoch, na ktoré bolo pôsobené, ako aj na pôsobiacich objektoch.

Rešpektujúc svoj špecifický predmet, **kriminalistiku pri poznávaní trestného činu zaujímajú kriminalisticky relevantné znaky (stopy) trestného činu; súhrn týchto znakov sa v teórii nazýva kriminalistická charakteristika trestného činu.**

Kriminalistická charakteristika trestného činu je popisom kriminalisticky relevantných vlastností trestného činu, t. j. takých vlastností, ktoré ovplyvňujú tvorbu stôp a kriminalistický proces poznania trestného činu.²³

Z trestnoprávneho, kriminologického a kriminalistického skúmania trestného činu vyplýva, že hlavným fenoménom jeho odhaľovania a objasňovania je práca s informáciami. Táto práca má celkom prirodzene preventívny a represívny aspekt a význam. Preto v záujme rýchlosti a efektivity tejto činnosti je vhodné, aby príslušníci polície v konkrétnom systéme skúmali a hodnotili:

- **základné znaky skutkovej podstaty určitého druhu (alebo konkrétneho) trestného činu** (*tie sú uvedené vo všeobecnej, ale najmä v osobitnej časti Trestného zákona*),
- **kriminologické poznanie a kriminalistickú charakteristiku** určitého druhu trestných činov, v ktorých dominujú znaky ako odrazové vlastnosti osoby páchatel'a, účastníkov na spáchaní trestného činu, poškodeného a predmetov, ktoré v tejto súvislosti používali.

²³ ŠIMOVČEK, I. a kol. *Kriminalistika*. s. 360.

Otázkou však je: „**Či je to na odhaľovanie a objasňovanie trestných činov, ktoré realizujú príslušníci polície, postačujúce?**“ Naša odpoveď na takto sformulovanú otázku je jednoznačná – *nie*.

Pri zdôvodňovaní tohto stanoviska konštatujeme, že súčasná kvantitatívna a kvalitatívna úroveň foriem trestnej činnosti stále nepriaznivejšie ovplyvňuje situáciu na úseku ich odhaľovania a objasňovania. Skutkovou povahou zložitých trestných činov, napríklad hromadných, pokračujúcich, trvajúcich – páchaných nepretržite aj niekoľko rokov, páchaných subjektmi kriminálnych skupín, neraz presahujúcich aj teritóriá štátov, so sofistikovaným akcentom, vytvárajú veľmi zložitú kriminálno-polícijskú situáciu (*spravodajské, operatívne, vyšetrovacie...*).²⁴

Prax potvrdzuje, že pôsobenie všetkých uvedených momentov výrazne sťažuje odhalenie príčin a zákonitostí, ktorými sa riadi vývin existencie a funkcionality poznávaného objektu – **systém kriminálneho konania**. V konkrétnej syntéze uvádzanú realitu príslušníci polície akceptujú. Uvedomujú si, že **komplikovanosť gnozeologického prístupu v procesoch odhaľovania a objasňovania trestných činov spôsobujú najmä:**

- **špecifická zložitosť a značná variabilnosť ich prvkov** (subjektom trestného činu je človek, poznávanie rozličných vlastností ľudí, najmä psychických, teda javových, ktoré sa vymykajú bezprostrednému pozorovaniu a meraniu),
- **ich retrospektívne poznávanie** – nie je dostupné priamemu a systematickému pozorovaniu (výnimkou môže byť aplikácia kompetencií, ktoré vyplývajú z právnej, organizačno-riadiacej a taktickej regulácie OPC),
- **skúmanie a hodnotenie ich prvkov je na základe subjektívne sprostredkovaných hodnôt a interakcií**, najmä vzťahov človeka ako subjektu (aj potenciálneho) trestného činu k inému človeku (poškodený, obeť), resp. k spoločenstvu, spoločnosti,
- **skúmanie a hodnotenie ich prvkov prebieha v konkrétnom prostredí** (sociálnom),
- **latencia príčin, podmienok vzniku, existencie a zániku prvkov kriminálneho konania** (genéza ich existencie),
- **aktivity ich subjektov**, ktoré sú súčasťou spoločnosti, v ktorej je páchaný trestný čin...

Z týchto dôvodov príslušníci polície presadzujú gnozeologický optimizmus, že páchané a spáchané trestné činy sú plne poznateľné. Platnosť uvedenej konštatácie je evidentná najmä za predpokladu, že pri ich odhaľovaní a objasňovaní využívajú adekvátne, praxou a teoretickou explanáciou overené zdôvodnené postupy a prostriedky. Pri napĺňaní účelu a dosahovaní cieľov tohto poznávania vychádzajú z:

- a) **ideálnej obsahovej štruktúry modelu** (znaky skutkovej podstaty trestného činu, ktorý sa najviac približuje povahe udalosti), ktorý je vytvorený množinou faktov alebo informácií o javových vlastnostiach a o podstate objektu, dokazujúcich jeho samotnú existenciu (udalosti, napríklad povaha spoločensky škodlivého následku, existencia osôb so statusom poškodeného, svedka, páchatel'a alebo účastníka tejto udalosti, existencia zmien v podobe materiálnych stôp, existencia ďalších príznakov alebo indikátorov),
- b) **reálnych zdrojov informácií** (nositelia informácií o relevantných skutočnostiach danej udalosti, prejavujúcich sa v reálnom materiálnom prostredí a vo vedomí určitých osôb), ktoré im umožňujú zisťovať a získavať informácie a fakty potrebné na poznanie a riešenie danej udalosti. Poznanie obsiahnuté v týchto zdrojoch je združenou informáciou. Tá je rozložená podľa okolností – buď v jednom nositeľovi (napríklad poškodený má vytvorený subjektívny obraz o udalosti, alebo jej sekvenciách, ale súčasne môže byť objektom – nositeľom, napríklad biologických, mechanoskopických stôp a pod.), alebo informácia

²⁴ RAPČAN, J. Trestný čin – objekt poznávania operatívno-pátracej činnosti. In *Polícijské vedy a polícijské činnosti*. s. 110 – 114.

o jednej skutočnosti je rozložená na viaceré objekty (napríklad daktyloskopické, trasologické, odlačky páchatela na všetkých premetoch, s ktorými prišiel do styku). V týchto intenciách je možné uviesť, že pre príslušníkov polície práve tieto zdroje vytvárajú reálne možnosti zmocnenia sa relevantných faktov (o faktoch je možné v danej súvislosti hovoriť až vtedy, keď subjekt poznávania vyčlení uvedené skutočnosti a informácie o nich z daného zdroja a zrozumiteľným i zákonným spôsobom ich zadokumentuje (zafixuje) a identifikáciou určí ich príslušnosť k poznávanej udalosti a aktuálny význam). Týmto spôsobom doteraz „potenciálnu“ informáciu (fakt) pretransformujú na „aktuálnu“ informáciu a pri dodržaní trestno-procesných postupov na „dôkaz“;

- c) **výstupných informácií** z analytickej činnosti – (syntéza), z analýz (iných logických operácií) rôznych druhov informačných sietí (zdrojov, napríklad informačných systémov), kriminálno-polícajnej situácie a pod.²⁵

Pri objektivizácii uvedeného uvádzame, že na začiatku odhaľovania a objasňovania spravidla vždy existuje informačný deficit týkajúci sa povahy a charakteru poznávanej udalosti (v ktorej sa vidí alebo predpokladá páchaný, resp. spáchaný trestný čin). Pri postupnom odstraňovaní tohto informačného deficitu významnú a nezastupiteľnú funkciu plní najmä operatívno-pátracia činnosť (ďalej len OPČ). Z policajnej praxe je zrejmé, že pri odhaľovaní trestnej činnosti a zisťovaní ich páchatelov sa poznávací proces odvíja vo väčšine prípadov retrospektívne, od zistenia následkov k príčinám, ktoré ich vyvolali. OPČ tvorí určitú výnimku, pretože jej účelovo realizovanými procesmi môže byť trestný čin a s ním súvisiace okolnosti odrážajúce sa aj v prítomnosti.

Napríklad k uvedenej kriminálno-polícajnej situácii dochádza pri neutralizácii zamýšľanej a pripravovanej trestnej činnosti (identifikovanie indikátorov a pod.), pri rozkladaní kriminálnych skupín (organizovaných, zločineckých, extrémistických, teroristických), v rámci operatívnej kontroly (dohľadu) nad vyčlenenými objektmi (subjektmi), miestami odbytu hodnôt pochádzajúcich z trestnej činnosti a pod. Tieto situácie je možné riešiť len v prípade získania aktuálnych informácií (relevantného poznania) a ich následnom využití pri realizácii konkrétneho opatrenia, úkonu kompetentným orgánom (službou). Vzhľadom na účel a konkrétny obsah sú procesy OPČ dôležitým článkom v sústave opatrení, ktoré prijíma štát na ochranu právneho poriadku a zákonnosti.²⁶

Z empirického poznania vyplýva, že na zabezpečenie metodického prístupu pri poznávaní trestného činu je vhodné, ak príslušníci polície využívajú vypracované **modelové typové kriminálne charakteristiky trestného činu. Kriminálna charakteristika trestného činu je definovaná takými vlastnosťami, ktoré ovplyvňujú jednak vznik informácií a faktov o formách trestnej činnosti, ako aj účelovo realizované procesy pri ich poznávaní a využívaní.**

V jej obsahu sú zastúpené znaky trestnoprávných, kriminologických, kriminalistických a iných charakteristík trestného činu, výstupy analýz kriminálno-polícajných situácií,

²⁵ Tieto skutočnosti potvrdzujú, že v procese odhaľovania a objasňovania nie je možné spochybníť význam poznávania trestných činov trestným právom, kriminológiou, kriminalistikou a inými vednými disciplínami. Z praxe je zrejmé, že práve výsledky týchto poznání majú osobitný význam aj pre realizátorov spravodajskej a operatívno-pátracej činnosti, ktorých procesy sú účelovo realizované pri poznávaní trestných činov.

²⁶ Základnou vlastnosťou týchto postupov je práca s informáciami. Sú to informácie predovšetkým z ekonomického sektora (o pohybe peňazí a tovaru, daňové podklady, zámery), ďalej informácie pochádzajúcich predovšetkým z okruhu kriminálnej skupiny (o hierarchickej štruktúre organizácie, najdôležitejších osobách, stykoch, informácie o pohybe a kontaktoch určitých kľúčových osôb doma i v zahraničí, o ich hobby, zvykoch, štýle života) a iné.

transfery určitých informačných systémov, zovšeobecnené skúsenosti pracovníkov operatívnych zložiek polície a pod.

Dá sa povedať, že ide v podstate o najbohatší a najaktuálnejší metodicky informačný obsah spracovaný na účely odhaľovania a objasňovania trestných činov (*ale aj prevencie a vyšetrovania*). Z hľadiska potrieb odhaľovania a objasňovania, kriminálnu charakteristiku trestného činu (systémový model) tvoria predovšetkým:

- ✓ **typické formy páchania trestnej činnosti** (*skutková podstata trestného činu, štádiá, trestná súčinnosť*),
- ✓ **typické situácie v čase páchania trestného činu,**
- ✓ **typické vlastnosti potenciálneho páchatel'a** (*pohlavie, vek, vzťah k miestu udalosti, intelektuálna vyspelosť, odbornosť, kriminálna minulosť (skúsenosť) a pod.*),
- ✓ **účel kriminálneho konania, sledované ciele páchatel'ov,**
- ✓ **motivácia a motívy páchania daného druhu trestných činov,**
- ✓ **typické spôsoby správania sa potenciálneho páchatel'a** (*pred spáchaním trestných činov, v priebehu páchania a po ňom*),
- ✓ **povaha a osobitosti správania sa obete** (*pred spáchaním trestných činov, v priebehu páchania a po ňom*),
- ✓ **typické reálne, analytické a transferové (apriórne) informácie,**
- ✓ **osobitosti impulzov (podnetov a indikátorov) odhaľovania a objasňovania určitého druhu trestných činov a spôsoby ich identifikácie a preverovania,**
- ✓ **typické kriminálno-policačné (napríklad operatívne) situácie,**
- ✓ **osobitosti tvorby a previerky operatívno-pátracích verzií, plánovania a organizácie odhaľovania trestných činov a zisťovania ich páchatel'ov,**
- ✓ **osobitosti typických počiatkových a následných opatrení a úkonov v procese odhaľovania trestných činov a zisťovania ich páchatel'ov.**

Zhromažďovanie faktov a informácií o prvkoch tohto systémového modelu, ich nepretržitá aktualizácia, spracovanie a transfery vytvárajú určitú sumu východiskových informácií o tzv. *predpolí* odhaľovania a objasňovania daného druhu trestných činov (*kriminality*). Zabezpečovanie tohto „*informačného manažmentu*“ pre reálne potreby odhaľovania a objasňovania sú povinní vykonávať všetci príslušníci a pracovníci polície na jednotlivých stupňoch riadenia a v prípade potreby účelovo zriadené koordinačné centrum. Tieto subjekty pri plnení tejto úlohy venujú osobitnú pozornosť poznávaniu znakov, ktoré určujú identitu spôsobu páchania trestného činu:

- ✓ intelektuálna príprava činu páchatel'a, plánovanie, organizovanie a vykonanie,
- ✓ typovanie objektu napadnutia,
- ✓ nadväzovanie kontaktov s napadnutým objektom,
- ✓ príprava vhodných prostriedkov na spáchanie trestného činu (*nástroje, zbrane, dopravné a komunikačné prostriedky...*),
- ✓ vytváranie vhodných podmienok uľahčujúcich spáchanie činu,
- ✓ prípravné vytváranie alibi,
- ✓ nadväzovanie kontaktov so spolupáchatel'mi,
- ✓ spolupráca so spolupáchatel'mi pri príprave činu,
- ✓ príprava prístupových a únikových ciest,
- ✓ príprava úkrytov,
- ✓ poznávanie objektu a predmetu záujmu (*režim, ochrana, dovolená manipulácia a pod.*),
- ✓ vytváranie vhodných zámienok a legend – uľahčujúcich nadväzovanie styku s napadnutým objektom a vstup na miesto činu,

- ✓ inscenácie v štádiu prípravy,
- ✓ voľba predmetu útoku,
- ✓ voľba lokality a miesta (trestného) útoku,
- ✓ voľba termínu spáchania činu,
- ✓ využitie vzťahu páchateľa k lokalite a miestu napadnutia, predmetu záujmu, poškodenému,
- ✓ využitie postavenia medzi občanmi a v spoločnosti, jeho zneužívanie,
- ✓ využitie vhodných podmienok na spáchanie trestného činu,
- ✓ spôsob príchodu do priestoru (*lokality*) a na miesto činu,
- ✓ ničenie stôp na trase príchodu,
- ✓ spôsob prekonania prekážky (*odporu*),
- ✓ potreba a spôsob využívania prostriedkov (*nástrojov, zbraní – ozbrojený páchateľ...*),
- ✓ spôsob konania páchateľa bezprostredne pri realizácii kriminálnej aktivity (*trestnom útoku*),
- ✓ potreba spolupráce a spolupráca so spolupáchateľmi pri páchaní (*komunikácia...*),
- ✓ ochrana pred vyrušením a odhalením,
- ✓ správanie sa páchateľa na mieste činu (*istota, intelekt, zručnosť, kriminálna skúsenosť a pod.*),
- ✓ sprievodné správanie sa páchateľa na mieste činu (*spí, konzumuje jedlo, alkohol, fajčí, vykonáva osobnú potrebu a pod.*),
- ✓ reakcie páchateľa na vyrušenie (*odhalenie jeho prebiehajúceho kriminálneho konania*),
- ✓ nakladanie s predmetom útoku (*napríklad záujmu*),
- ✓ spôsob odchodu z miesta činu,
- ✓ ničenie stôp na trase odchodu,
- ✓ nakladanie s použitými prostriedkami po spáchaní činu,
- ✓ dodatočný návrat páchateľa na miesto činu,
- ✓ pokračovanie v páchaní trestného činu (*séria, kriminálna prognóza*), recidíva,
- ✓ dodatočné vytváranie alibi,
- ✓ inscenácia, fingoanie po spáchanom čine,
- ✓ spolupráca a komunikácia so spolupáchateľmi, resp. inými subjektmi (*priekupník, objednávateľ...*),
- ✓ ukrývanie sa a pod.

Z tohto neukončeného výpočtu je zrejmé, že tieto znaky predstavujú mnohotvárne javy, integrujúce aktivity motorickej a psychickej povahy. Niektoré z týchto komponentov sú po obsahovej stránke vymedzené pomerne presne a zahrňujú v sebe len úzky okruh aktivít. Naproti tomu vymedzenie niektorých komponentov je značne vágne a zahrňuje v sebe pomerne rozsiahlu a rôznorodú činnosť. Za dôležité je však možné označiť, že systémové vnímanie týchto komponentov vo vzťahu k odhaľovaniu a objasňovaniu vykazuje konkrétnu pragmatickú relevanciu. Prax potvrdzuje, že v procese odhaľovania a objasňovania tento prístup príslušníkom polície (*realizujúcim odhaľovanie a objasňovanie*) umožňuje:

- ✓ konkrétne vymedziť objekt a predmet tohto špecifického poznávania,
- ✓ vykonávať analýzu objektu poznávania,
- ✓ určiť existenciu alebo absenciu identity týchto aktivít,
- ✓ určovať následnosť a iné interakcie medzi týmito aktivitami,
- ✓ začleňovať tieto aktivity do jednotného celku,

- ✓ určovať taktiku a metodiku poznávania a pod.²⁷

Úlohou príslušníkov polície je poznávať trestné činy, teda kriminalitu, a na základe toho prijímať účinné opatrenia na zabezpečenie jej kontroly.

Kriminálna charakteristika predstavuje významný poznávací prostriedok, ktorý príslušníci polície využívajú pri odhaľovaní a objasňovaní trestných činov a pod. Napríklad pri myšlienkovom modelovaní vlastností neodhaleného trestného činu, resp. možných aktivít a vlastností o nezistených subjektov trestného činu a pod. Pri odhaľovaní tzv. sofistikovaných trestných činov (*kriminality*) využívajú najmä poznanie o kriminálnej charakteristike.

Informácie o kriminálnej charakteristike trestného činu majú význam aj pri vytváraní evidenčných a informačných systémov, ktoré predstavujú pre príslušníkov polície dôležitý nástroj pri plnení stanovených úloh.

Podobne je možné načrtnúť význam poznania kriminálnej charakteristiky aj pre teórie, v ktorých sú systémovo sumarizované praktické skúsenosti zo zabezpečovania kontroly kriminality. Na základe takto získaného poznania sú policajnými teóriami spracované konkrétne metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov.

Treba zdôrazniť, že vedeckým skúmaním vlastností kriminálnej charakteristiky je vytváraná informačná báza prognózovania kriminality. Jeho výsledky sú využívané pri určovaní stratégie kontroly kriminality a pod. Z tohto konštatovania vyplýva, že praktický a teoretický význam poznania (*modelovania*) kriminálnej charakteristiky je širokospektrálny.

Záver

Pri spracovaní predkladanej vedeckej štúdie sme využili dosiahnuté poznanie z aplikovaného výskumu. Z neho je zrejmé, že príslušníci polície s výrazom „*metodika*“ pomerne frekventovane operujú, avšak jeho význam nie vždy správne a vhodne vnímajú. Bezo sporu táto skutočnosť negatívne ovplyvňuje účinnosť a efektivitu odhaľovania a objasňovania trestných činov.

Z výsledkov aplikovaného výskumu vyplýva, že niektorí príslušníci polície pri plnení úloh na úseku odhaľovania a objasňovania nedoceňujú zovšeobecnené poznanie vo forme metodiky. Ich práca je založená na rutinérstve a viac-menej na náhode. Nevykazuje požadovanú cieľavedomosť, ktorý znak je spájaný s jej kontrolou a kriticko-konštruktívnym hodnotením a pod.

K eliminácii týchto vplyvov má prispieť spracovaná systémová charakteristika poznávacích komponentov metodiky odhaľovania a objasňovania trestných činov všeobecnej kriminality. Budeme radi, ak poznanie, ktorým sme vymedzili identitu všeobecnej kriminality a kriminálnej charakteristiky trestných činov, bude využité v policajnej praxi a teoretickej oblasti sa stane impulzom na odbornú diskusiu.

Literatúra

BARIČIČOVÁ, L. Policajný manažér a jeho kompetencie v modernej spoločnosti. In *Policajná teória a prax*. roč. 19, č. 3/2011. ISSN 1335-1370. s. 5 – 21.

²⁷ MUSIL, J. *Způsob páchaní trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*. s. 68. „V pojme spôsob spáchania konkrétneho **trestného** činu sú zahrnuté všetky činnosti páchatel'a, ktoré súvisia so spáchaním činu vo všetkých časových štádiách. Takže je potrebné získať i dostatok informácií, ktoré charakterizujú páchatel'ovu činnosť pri príprave, vykonaní a po dokonaní trestného činu. Spravidla najmenej náročné je získať informácie o činnosti páchatel'a pri vlastnom vykonaní činu. Na druhej strane býva väčšinou zložitejšie získať informácie, ktoré charakterizujú jeho rozhodovanie spáchať trestný čin, prípravu a činnosť po dokonaní trestného činu. Z hľadiska úspešnosti odhaľovania a objasňovania sú aj tieto informácie významné.“

- ERNEKER, J. Identifikace bezpečnostních činností. In PORADA, V., HOLCR, K. a kol. *Policejní vědy*. Plzeň. 2011. ISBN 978-80-7380-314-8, 345 s.
- HATALA, V. *Motív a trestný čin*. Bratislava: IURA EDITION, 2003. 187 s. ISBN 80-89047-69-6.
- HOLCR, K. a kol. *Kriminológia*. Bratislava: IURA Edition. Bratislava, 2008. s. 19.
- HULLOVÁ, M. et al. *General Crime*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave. 2015. 220 s. ISBN 978-80-8054-653-3.
- IVOR, J., ČENTĚŠ, J., KORGÓ, D., MAŠĽANYOVÁ, D., POLÁK, P., ZÁHORA, J. *Trestné právo hmotné*. Osobitná časť. 2. dopln. a preprac. vyd. Bratislava: IURA EDITION, 2010. 625 s. ISBN 978-80-8078-308-2.
- LISOŇ, M. a kol. *Správa z aplikovaného výskumu: Možnosti rozvoja OČP*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2012. 131 s. VÝSK 183.
- METENKO, J. Niekoľko poznámok ku vzťahu kriminalistiky a forenzných vied. In *Pokroky v kriminalistice. Sborník příspěvků z mezinárodní konference*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2006. s. 134 – 144.
- MURDZA, K. Bezpečnosť jako východisko vymezení policejních věd. In PORADA, V., HOLOMEK, J. a kol. *Teorie a metodologie policejních věd a transfer vědeckých poznatků do policejní praxe*. Praha: C. H. Beck, 2004. 311 s.
- MUSIL, J. *Způsob páchání trestné činnosti a jeho kriminalistický význam*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. 287 s.
- PORADA, V., HOLCR, K. a kol. *Policejní vědy*. Plzeň, 2011. s. 96, 99 – 100. 345 s. ISBN 978-80-7380-314-8.
- RAPČAN, J. Trestný čin – objekt poznávania operatívno-pátracej činnosti. In *Policajné vedy a policajné činnosti. Zborník*, 2008. s. 110 – 114.
- ŠIMOVICEK, I. a kol. *Kriminalistika*. 2. nezmen. vyd. Bratislava: Akadémia PZ, 1999. 660 s. ISBN 80-8054-117-5.
- VIKTORYOVÁ, J., STRAUS, J. a kol. *Vyšetrovanie*. Bratislava: Akadémia PZ v Bratislave, 2011. 633 s. ISBN 978-80-8054-505-5.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších noviel.

Keywords: detection and investigation methodology, conceptions and functions of methodology, knowledge components of detection and investigation methodology, criminality, classification of criminality, general crime, criminal-legal, criminological, criminalist and criminal characteristics of crimes

Summary

In the scientific study, the author presents his knowledge to concrete addressees, in particular, to the members of the Police Force who fulfil the tasks in the field of detecting and investigating general crimes. Applied research has shown that while handling with some criminal police situations, they lack methodicalness, purposefulness and constructive continuity. Their activity is very frequently based on coincidence and slavery to routine. That makes the organization and administration of the detection and investigation of general crimes difficult and the results and effects of their activities less easy to achieve.

The characteristic features of general crime as well as the criminal characteristics of general crimes, constituting the basic (*obligatory*) structure of the knowledge components of detection and investigation methodologies, should contribute to the overcoming of the shortcomings. As is stated by the author, practice has proved that the usage of general knowledge in the form of methodologies determines the level of the preparedness of the members of the Police Force and consequently the increase in the effectiveness and success of the detection and investigation of general crimes.

*prof. Ing. Miroslav Lisoň, PhD.
Katedra kriminálnej polície
Akadémia Policajného zboru v Bratislave
e-mail: miroslav.lison@minv.sk*

Recenzenti: doc. Ing. Pavol Augustín, CSc., JUDr. Monika Hullová, PhD.